

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder mot inflation.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 576 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* och nr 705 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.*, har hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om en allsidig utredning av de med pris- och inkomstbildningen sammanhängande problemen i syfte att hindra inflation i enlighet med vad i motionerna anförts.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen II: 705.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från fullmäktige i riksbanken och från konjunkturinstitutet.

Det av *fullmäktige i riksbanken* avgivna yttrandet har såsom *bilaga* fogats till detta utlåtande.

Konjunkturinstitutet erinrar om att det i motionerna antydda problemet under efterkrigstiden har tilldragit sig ett oavlåtligt intresse såväl i Sverige som i utlandet.

Länder med helt olika typer av avtalsmekanism har utsatts för det slags penningvärdeförsämring och löne-prisspiral, som beskrivs i motionen. Det har därför inte minst från svensk sida ifrågasatts om de viktigaste problemen och botemedlen inte snarast vore att finna utanför själva avtalsmekanismen och särskilt i de efterfrågetryck och de flaskhalsar, som av olika anledningar och på olika sätt uppkommer i samhällsekonomin. Detta vidare problemkomplex, som särskilt berör arbetsmarknadspolitikens ställning i sammanhanget, har redan på olika sätt blivit föremål för mycket omfattande utredningsarbete.

Bland sådana utredningar nämner konjunkturinstitutet särskilt 1951 års penningvärdeundersökning, stabiliseringsutredningen, LO-utredningen »Samordnad näringspolitik» och vissa inom OEEC resp. OECD utförda studier, i vilka medverkan lämnats även från svensk sida. Avslutningsvis anföres:

Med hänsyn till det omfattande utredningsarbete, som redan utförts och alltjämt pågår, är det enligt konjunkturinstitutets mening knappast påkallat att genom en ytterligare, särskild utredning ånyo i hela sin omfattning ta upp det av motionen berörda problemkomplexet. Möjligen finns det behov av att genomgå och sammanfatta det rikhaltiga material, som finns tillgängligt på olika håll. Vad slutligen beträffar frågan om en särskild »pris- och lönebarometer» är antydningen härom i motionen alltför kortfattad för att institutet i denna sak skall kunna ha en bestämd mening.

Det bör dock påpekas, att den offentliga lönestatistiken är under utbyggnad och att det redan finns en prisstatistik som detaljredovisar utvecklingen på ett mycket stort antal delområden. Detta material torde dock svårigen låta sig sammanställas i en entydig och okontroversiell »pris- och lönebarometer».

Utskottet. Problemet att förena full sysselsättning och ett snabbt framåtskridande med ett stabilt penningvärde har utgjort ett centralt tema i den ekonomisk-politiska debatten under efterkrigstiden såväl i Sverige som i övriga industrialiserade länder. Erfarenheterna under denna tid kan ge anledning att ställa frågan om en inflationsutveckling är oundviklig i ett samhälle med ett expanderande näringsliv. Motionärerna framhåller att det visserligen kan förefalla så, men att inflationsproblemet likväl bör kunna bemästras så att de mest svårartade verkningarna uteblir.

Bland inflationens orsaker pekas i motionerna särskilt på sambandet mellan återkommande lönestegringar och prishöjningar. Motionärerna avvisar tanken på pris- och lönestopp som en framkomlig väg att minska inflationsriskerna. Beträffande lönebildningen i samhället framhålles, att staten inte bör ingripa i arbetsmarknadsparternas uppgifter. Motionärerna föreslår att de med pris- och inkomstbildningen sammanhängande problemen skall bli föremål för utredning. Ett av syftena med denna utredning bör vara att ge arbetsmarknadens parter säkrare underlag för bedömningen av den samhällsekonomiska situationen. För att uppnå detta ifrågasättes att en s. k. pris- och lönebarometer skall utarbetas.

Den fortgående penningvärdeförsämringen är enligt utskottets mening ett allvarligt samhällsekonomiskt problem. Växelverkan mellan stigande priser och stigande löner är, som motionärerna understryker, på lång sikt otillfredsställande för alla grupper. I likhet med remissinstanserna anser dock utskottet att en utredning av det slag som motionärerna åsyftar inte är påkallad. Utskottet vill erinra om det mycket omfattande utredningsarbete som redan nedlagts på dessa frågor; särskilt kan pekas på den grundliga behandling som stabiliseringsutredningen ägnat prispbildningen, inkomstbildningen och deras inbördes samband.

Konjunkturinstitutet anför i sitt remissutlåtande, att det möjligen kunde vara behövt att genomgå och sammanfatta det material om ifrågavarande problem som finns tillgängligt på olika håll. Enligt utskottets mening kan det vara värdefullt att en sådan översikt sammanställs. Det bör dock åvila berörda myndigheter, främst konjunkturinstitutet, att åstadkomma denna; att för ändamålet tillsätta en offentlig utredning synes utskottet inte motiverat. En sådan sammanställning bedömer utskottet vara av inte oväsentligt värde för den fortsatta offentliga debatten kring de nu berörda spörsmålen.

I sitt remissutlåtande över motionerna förordar riksbanksfullmäktige att statsmakterna genom att bedriva en inkomstpolitik skall medverka i inkomstavgörandena i samhället. Det system som nu tillämpas för dessa kan

nämligen enligt fullmäktige i hög grad försvåra en i övrigt adekvat och tillräcklig stabiliseringspolitik. För att utröna om praktiskt politiska förutsättningar föreligger för den av fullmäktige förordade inkomstpolitiken, bör förhandlingar äga rum mellan regeringen, intresserade parter och de politiska partierna. Om förutsättningar härvid visar sig föreligga, bör närmare utredas hur en sådan inkomstpolitik skulle utformas.

Utskottet vill med anledning av dessa synpunkter och förslag anföra följande. Fullmäktige synes utgå ifrån att ändrade betingelser för träffandet av löneöverenskommelser verksamt skulle minska inflationstendenserna. På grund av den roll som löneglidningen spelar för den totala lönestegringen, synes dock en politik riktad endast mot de löneökningar som sker inom avtalens ram knappast kunna nå avsedd verkan. Såsom konjunkturinstitutet anför, har vidare länder med helt olika typer av avtalsmekanism utsatts för en penningvärdeförsämring jämförbar med den svenska. Utskottet vill också erinra om de försök som gjorts i vårt land att genom överenskommelser mellan staten och arbetsmarknadens parter söka åstadkomma en begränsning av lönestegringarna. Erfarenheterna av dessa försök till lönestopp har inte manat till efterföljd. Överenskommelserna medförde nämligen dels en betydande löneglidning, dels uppdämda lönekrav som gav kraftigt utslag i den följande fria lönerörelsen.

Principen om arbetsmarknadsparternas frihet att utan statliga ingripanden träffa avtal om villkoren på arbetsmarknaden är nu allmänt godtagen i vårt land. Utskottet anser för sin del att denna princip bör vidmakthållas. Den utgår ifrån att alla berörda parter är villiga till sådana uppgörelser som är förenliga med ekonomisk stabilitet. De svenska arbetsmarknadsorganisationerna har otvivelaktigt visat sig besitta den ansvarskänsla som är en förutsättning härför.

Förslag om statligt ingripande i lönebildningen har stundom förts fram i internationella sammanhang. Sverige har konsekvent ställt sig avvisande härtill. Från svensk sida har härvid bl. a. hävdats att statliga ingripanden i lönebildningen, även om de på kort sikt skulle vara effektiva, kan åstadkomma snedvridningar i inkomstfördelningen, som kan utlösa balansrubbande lönerörelser. Statsmakterna bör i stället driva en målmedveten stabiliseringspolitik. Detta bör ske genom lämpligt utformade åtgärder på finans- och penningpolitikens område, en aktiv arbetsmarknadspolitik och allmänna näringsbefrämjande åtgärder. Utskottet, som delar denna uppfattning och således inte är berett att uppta fullmäktiges förslag, vill för egen del understryka att staten inte är eller kan vara ointresserad av lönestegringens betydelse för utvecklingen av priser och löner. När statsmakterna avvisat tanken på direkta interventioner i arbetsmarknadsparternas förhandlingar har detta berott på att andra medel att påverka inkomstbildningen i samhället står till statsmakternas förfogande.

Åberopande det ovan anförda får utskottet hemställa,
att motionerna I: 576 och II: 705 icke måtte föranleda nå-
gon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 7 april 1964

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Schmidt, Gustaf Henry Hans-
son, Åke Larsson, Palm, Augustsson, Åkerlund och Mattsson*;

från andra kammaren: herrar Regnéll, Sköldin, Persson i Skänninge*,
Berglund, fru Renström-Ingenäs*, herrar Hansson i Önnarp, Hagnell* och
Larsson i Umeå.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Hansson* i Önnarp.

Särskilt yttrande

av herr *Åkerlund*, som anförde:

I här förevarande sammanhang har riksbanksfullmäktige i skrivelse till bankoutskottet uttalat, att en speciell, närmast teknisk utredning rörande utformningen av en eventuell inkomstpolitik kunde vara motiverad. Syftet med en dylik inkomstpolitik skulle enligt fullmäktige vara att »undanröja från inkomstbildningen härrörande stabilitetsstörningar för vår ekonomi». Då ansvaret för penningvärdet författningsmässigt är en riksdagens angelägenhet, har riksdagen också intresse av sådan samordning av den ekonomiska politiken, att uppkomsten av stabilitetsstörningar från inkomstbildningen undviks. För den fortlöpande skötseln av penningvärdet och särskilt vid alla de tillfällen, när penningvärdet kan utsättas för störningar faller det på riksbanken att företräda riksdagen. Till sådana tillfällen kan räknas de, då det s. k. utrymmet för inkomstförbättringar är föremål för beräkningar eller uppskattningar, vilket är fallet vid nationalbudgetens uppgörande och

framläggande. Riksbanken synes då på ett tidigt stadium böra ges tillfälle att från de synpunkter riksbanken har att företräda yttra sig över det s. k. inkomstutrymmet. Detta skulle eventuellt kunna ske genom avgivande av remissutlåtande över nationalbudgeten i tillämpliga delar och möjligen dessutom genom att riksbanken blir företrädd vid utredningsrådets behandling av nationalbudgeten och där ger till känna sin mening. En med hänsyn till riksbankens bedömning av inkomstutrymmet i tid insatt kraftfull penningpolitik utgör ett verksamt stöd för stabiliteten i samhällsekonomin.

Bilaga

Till riksdagens bankoutskott

I skrivelse den 11 februari har Bankoutskottet anhållit, att fullmäktige i riksbanken ville avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner, I: 576 och II: 705. I motionerna föreslås »en allsidig utredning av de med pris- och inkomstbildningen sammanhängande problemen i syfte att hindra inflation» samt anges vissa riktlinjer för en sådan utredning. Fullmäktige får med anledning härav anföra följande.

Ehuru ingen kan förneka vare sig aktualiteten eller angelägenheten av det samhällsekonomiska problem, som motionerna berör, är det till en början på sin plats att peka på att det knappast är frånvaron av utredningar eller överhuvudtaget bristande kunskaper om löne- och inkomstbildningens roll i det ekonomiska förloppet, som förklarar frågans nuvarande läge. Det är, vad gäller de allmänna ekonomiska sammanhangen bakom det aktuella problemkomplexet, ingen överdrift att säga, att de belysts och rätt tillfredsställande belysts genom en lång rad av utredningar och undersökningar, officiella sådana såväl som andra. I vårt land var exempelvis den för bara något år sedan slutförda s. k. stabiliseringsutredningen i hög grad inriktad på en belysning av dessa problem, och den litteratur som avspeglar den internationella ekonomiska och ekonomiskt politiska diskussionen kan närmast sägas överflöda av material, som ger bidrag till en motsvarande genomlysning av frågan. Trots de skillnader i detaljer och enskildheter, som givetvis finns mellan de olika framställningarna, är det knappast någon överdrift att göra gällande, att en betydande grad av enighet i frågans bedömning faktiskt föreligger. Med andra ord, så långt det gäller analysen av problemen och om man så vill diagnosen av de ekonomiskt politiska behoven, kan det därför med rätta hävdas, att ytterligare utredningar och studier av frågan inte är vad som i första hand erfordras.

Att trots det föreliggande kunskapsmaterialet och trots den relativa enigheten i bedömningen av detta ambitiösare och allvarligare ansträngningar att praktiskt komma fram till en inkomstpolitik av det slag som ibland efterlysts i den allmänna diskussionen icke kommit att bli mera framträdande, får uppenbarligen förklaras mot bakgrunden av andra förhållanden än frånvaron av utredningar och analyser av de relevanta ekonomiska sammanhangen. Kortast uttryckt kan förklaringen måhända sammanfattas i två synpunkter. Dels har man överlag utgått från att praktiskt politiska förutsättningar saknats för genomförandet av sådana förändringar i det nuvarande systemet för inkomstavgörandena i samhället, som förutsatts erforderliga och ofrånkomliga för att komma fram till alternativa och ur här aktuella synpunkter mera tillfredsställande former för dessa avgöranden. Dels har man ryggat tillbaka för de uppenbara svårigheter i övrigt, som en sådan politik av lätt insedda skäl skulle möta, bl. a. i konsekvenser för och återverkningar på andra ekonomiskt politiska ställningstaganden och behov i samhället. Vad den första synpunkten beträffar, kan den lättast belysas med enbart en erinran om förhärskande betänkligheter mot ingripanden i vad som kallas arbetsmarknadens frihet. Den andra synpunkten

kan illustreras exempelvis med en hänvisning till det ansvar för den eventuella uppkomsten av snedvridningstendenser i arbetskrafts- och resursfördelningen i samhället, som varje icke »fri» inkomstfastställelsepolitik kan sägas få ikläda sig, eller till olika följdverkningar i vad avser kraven på övrig ekonomisk politik. Det är t. ex. lätt att visa, att en framgångsrik inkomstpolitik i ett land, där ej heller övrig ekonomisk politik tillåte uppkomsten av prisstegringstendenser, så snart omvärlden uppvisade en inflationistisk utveckling, skulle behöva följas av en appreciering av landets valuta för att man skulle undgå att via utrikeshandeln få vidkännas de prisstegringsimpulser man med inkomstpolitiken velat förebygga.

Fullmäktige har med dessa påpekanden icke velat nedvärdera strävandena att söka komma fram till mindre inflationsriskabla former för inkomstavgörandena i samhället. Även om nuvarande former för dessa inkomstavgöranden bara representerar en bland flera riskfaktorer för prisstabiliteten, och även om det behöver sägas, att en inkomstpolitik, som förmådde undanröja från *inkomstbildningen härrörande* stabilitetsstörningar för vår ekonomi, aldrig kan vara något substitut för eller överflödiggöra annan stabilitetsskapande ekonomisk politik, skulle det vara utomordentligt betydelsefullt, om samhället kunde komma närmare lösningen av de problem, som motionärerna berört. Lika väl som det kan sägas, att en inkomstpolitik icke kan ersätta annan stabiliseringspolitik, lika väl är det sant att i fullsysselsättningssamhället nuvarande system för inkomstavgörandena kan i hög grad försvåra även en adekvat och tillräcklig övrig stabiliseringspolitik.

Fullmäktige kan bara, mot bakgrunden av överväganden som ovan antytts, inte finna att syftet bakom motionärernas framställning skulle främjas av att ytterligare utredningar av det slag motionärerna tydligen haft i tankarna igångsattes. Såväl problemets natur som de för frågan relevanta ekonomiska sammanhangen är tillräckligt kända. Vill man trots hittillsvarande icke alltför förhoppningsfulla utsikter att komma fram på vägen, praktiskt politiskt söka föra frågan framåt, synes det som den första uppgiften måste vara att angripa och söka komma till rätta med de förhållanden som fullmäktige ovan antytt och som enligt fullmäktiges mening förklarar frågans läge i dag. Det är möjligt att, efter hand som problemets vikt framstår klarare, praktiskt politiska förutsättningar att överhuvudtaget angripa frågan kunde skapas. Att utröna detta är en angelägenhet, som mera kräver överläggningar och förhandlingar än allmänna ekonomiska utredningar. Om riksdagen finner, vilket fullmäktige för sin del gärna skulle se, att ett försök att komma fram här borde göras, måste det närmast vara regeringens sak att föranstalta om sådana förhandlingar och överläggningar med intresserade parter och med de politiska partierna.

Om vad ovan anförts om obehövligheten av ytterligare allmänna ekonomiska utredningar kring frågan enligt fullmäktiges mening äger all giltighet, kan det möjligen med viss rätt göras gällande, att en speciell, närmast teknisk utredning i sammanhanget kunde vara motiverad. Det kan med åtskilligt fog hävdas, att när hittills s. k. inkomstpolitik överhuvudtaget avvisats i vårt land som i andra länder, kan detta sägas ha skett utan alltför klara föreställningar om hur den inkomstpolitik konkret och i praktiken skulle se ut, till vilken man tog ställning. Bortsett från hänvisningar till utländska erfarenheter, som inte alltid varit lätt applicerbara på våra förhållanden och ofta representerat uttryck för en improviserad politik,

har det konkreta underlaget för ställningstagandena *på detta plan* varit i magraste laget. Om den förutsättning för att nu angripa frågan, som fullmäktige nyss angav, skulle anses vara för handen, borde det kunna vara av värde, att man sökte konkret utreda och ange utformningen av en inkomspolitik, som kunde komma i fråga för vårt vidkommande.

Med hänvisning till det anförda vill fullmäktige avstyrka den remitterade motionens utredningsyrkande men samtidigt förorda att den i motionen behandlade frågan upptages till behandling i de former som fullmäktige i det föregående antytt. Stockholm den 5 mars 1964.

Å Fullmäktiges vägnar:

PER EDVIN SKÖLD

Karin Winberg